

KULOLCHILIK LEKSIKASI LINGVOKULTUROLOGIK MANBA SIFATIDA

Sariyev Sherzod Norqo'ziyevich

*Iqtisodiyot va pedagogika universiteti Samarqand kampusi, Samarqand,
O'zbekiston <https://orcid.org/0000-0002-7607-364X> e-mail: sherzodsariyev@gmail.com*

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'zbek tili kulolchilik leksikasi lingvokulturologik manba sifatida tadqiq qilinadi. Tadqiqotning markaziy masalasi – til birliklarida mujassamlashgan milliy-madaniy axborotning tizimli-tavsifiy tahlilidan iborat. Muallif tomonidan kulolchilik leksikasi orqali ifodalanadigan o'n ikki madaniy kod (moddiy, oila-maishiy, kasb-hunar, diniy-tasavvufiy, estetik, aksiologik, ramziy, etik, gender, fazoviy-vaqt, mifologik va iqtisodiy kod) aniqlanib, ularning o'zaro bog'liqligi ochib berilgan. Shuningdek, lingvokulturemalarning to'rt bosqichli tuzilmasi – nominativ qobiq, denotativ yadro, konnotativ o'rama va madaniy kontekst – asoslangan. Tadqiqot natijasida 187 ta lingvokulturema aniqlanib, ulardan 54 tasining nutqiy-matniy sharhi berildi. Maqolada dastlab "kulolchilik madaniy konstantasi" tushunchasi ilmiy muomalaga kiritilgan.

Kalit so'zlar: lingvokulturologiya, kulolchilik leksikasi, lingvokulturema, madaniy kod, konseptosfera, milliy-madaniy konnotatsiya, madaniy konstanta, etnolingvistika, o'zbek lingvomadaniyati.

Аннотация: В настоящей статье лексика гончарного ремесла узбекского языка исследуется как лингвокультурологический источник. Центральным вопросом исследования является системно-описательный анализ национально-культурной информации, заключённой в языковых единицах. Автором выявлены двенадцать культурных кодов (материальный, семейно-бытовой, профессиональный, религиозно-суфийский, эстетический, аксиологический, символический, этический, гендерный, пространственно-временной, мифологический и экономический), выражаемых посредством гончарной лексики, и раскрыта их взаимосвязь. Обоснована четырёхуровневая структура лингвокультурем — номинативная оболочка, денотативное ядро, коннотативная обёртка и культурный контекст. В результате исследования выявлено 187 лингвокультурем, из которых 54 получили контекстуально-текстовую интерпретацию. Впервые в научный оборот введено понятие «гончарной культурной константы».

Ключевые слова: лингвокультурология, гончарная лексика, лингвокультурема, культурный код, концептосфера, национально-культурная коннотация, культурная константа, этнолингвистика, узбекская лингвокультура.

Abstract: The present article investigates the pottery-related lexicon of the Uzbek language as a linguocultural source. The core issue of the research is a systematic-descriptive analysis of the national-cultural information embedded in linguistic units. Twelve cultural codes (material, family-domestic, professional, religious-Sufi, aesthetic,

axiological, symbolic, ethical, gender, spatio-temporal, mythological and economic) expressed through pottery lexicon have been identified, and their interrelations have been revealed. A four-level structure of linguoculturemes — nominative shell, denotative core, connotative wrapping and cultural context — has been substantiated. As a result, 187 linguoculturemes have been identified, 54 of which received contextual-textual interpretation. The notion of «pottery cultural constant» has been introduced into scientific circulation for the first time.

Keywords: *linguoculturology, pottery lexicon, linguocultureme, cultural code, conceptosphere, national-cultural connotation, cultural constant, ethnolinguistics, Uzbek linguoculture.*

KIRISH (INTRODUCTION)

XXI asr tilshunosligida antroposentrik paradigmaning yetakchi mavqega ko'tarilishi til va madaniyat munosabatlarini yangi metodologik asosda o'rganish zaruriyatini yuzaga keltirdi. V.V. Vorobyov, V.A. Maslova, V.N. Teliya, Yu.S. Stepanov, S.G. Ter-Minasova kabi nazariyotchilar asarlarida shakllangan lingvokulturologiya fani tilning madaniyat saqlovchi, uzatuvchi va tiklovchi funksiyalarini yaxlit yondashuvda o'rganish imkonini beradi. O'zbek tilshunosligida N. Mahmudov, D. Xudoyberganova, Sh. Safarov, R. Sayfullayeva, N. Mirhasilova, G. Zikrillayeva tomonidan ushbu yo'nalishda muhim natijalar qo'lga kiritilgan. Biroq milliy-madaniy axborotning lingvokulturologik manba sifatida kasb-hunar leksikasida aks etish masalasi, ayniqsa, kulolchilik leksikasi misolida, yaxlit tadqiqot sifatida o'rganilmagan.

Kulolchilik - o'zbek xalqi tarixida moddiy madaniyatning eng qadimiy ko'rinishlaridan biri bo'lib, insonning tabiat bilan birinchi chuqur muloqot natijasi hisoblanadi. Arxeologik topilmalarga ko'ra, Jayhun havzasida miloddan avvalgi VI ming yillikdan boshlab sopol idishlar yasalgani, Surxondaryo, Xorazm, Sug'd yodgorliklarida topilgan ming yillik ko'zalarda diniy-ramziy naqshlar mavjudligi isbotlangan. Bu davrlardan boshlab kulolchilik sohasi o'z leksik fondini shakllantirib, unda insonning dunyoni idrok etish, ijtimoiy munosabatlar, diniy-falsafiy tushunchalar, axloqiy qadriyatlar bilan bog'liq barcha tasavvurlarini mustahkamlagan. Shu ma'noda kulolchilik leksikasi - bu o'zbek xalqining etnogenetik xotirasini o'zida jamlagan lingvokulturologik xazinadir.

Tadqiqotning dolzarbligi qator omillar bilan belgilanadi. Globallashuv sharoitida milliy madaniy o'zlikni saqlash muammosi aynan tilning madaniyat saqlovchi birliklarini aniqlash va tizimga solish orqali hal qilinadi. UNESCO nomoddiy merosi ro'yxatiga 2022-yilda "O'zbek kulolchiligi an'analari" kiritilgani bu sohaga oid ilmiy-nazariy asoslarni boyitishni taqozo qilmoqda. Zamonaviy lingvokulturologiyada madaniy kodlar, konseptosfera, lingvokulturema kabi kategoriyalar milliy til materialida yangicha talqinga muhtojdir.

Tadqiqot maqsadi o'zbek tili kulolchilik leksikasining lingvokulturologik salohiyatini yaxlit tizim sifatida o'rganish, undagi madaniy kodlarni tasniflash hamda

milliy-madaniy konnotatsiya mexanizmlarini ochib berishdan iborat. Ushbu maqsad doirasida quyidagi vazifalar hal qilinadi: a) kulolchilik leksikasi tarkibidagi lingvokulturemalarni aniqlash va ularning strukturaviy tuzilmasini modellashtirish; b) ular vositasida ifodalanuvchi madaniy kodlarni tasniflash; d) «madaniy konstanta» sifatida ajratiluvchi birliklarni aniqlash; e) badiiy va folklor matnlarida ularning reprezentatsiya xususiyatlarini yoritish.

Ilmiy yangilik. Tadqiqotda birinchi marta: a) kulolchilik leksikasi vositasida ifodalanuvchi o'n ikki madaniy kod aniqlangan va tasniflangan; b) lingvokulturemaning to'rt bosqichli (qatlamli) tuzilma modeli ishlab chiqilgan; d) «kulolchilik madaniy konstantasi» tushunchasi kiritilgan va u o'n etti birlik misolida asoslangan; e) o'zbek lingvomadaniyatida "ko'za – qalb", "loy – inson taqdiri", "kulol – yaratuvchi" konseptual tenglamalarning tizimli mavjudligi dalillangan.

Tadqiqot materiali va metodlari (Methods)

Tadqiqotning empirik manbasi uch qatlamli korpus asosida shakllantirildi. Birinchi qatlam – folklor matnlari: 412 ta maqol va matal, 87 ta topishmoq, 34 ta ertak, 19 ta doston dan olingan parchalar ("Alpomish", "Kuntug'mish", "Go'ro'g'li"). Ikkinchi qatlam – mumtoz va zamonaviy badiiy adabiyot namunalari: Alisher Navoiy, Bobur, Mashrab, Ogahiy, Muqimiy, Furqat asarlari; A. Qodiriy, Oybek, G'. G'ulom, A. Oripov, Erkin Vohidov, O'. Hoshimov ijodi. Jami 28 asar o'rganilib, 1240 ta kontekst kartaga tushirildi. Uchinchi qatlam – tasavvuf manbalari: Xoja Ahmad Yassaviy hikmatlari, Bahouddin Naqshband ta'limotiga oid matnlar, Yusuf Hamadoniy risolalari.

Shuningdek, 2008-2025-yillarda Samarqand, Buxoro, Xorazm, Surxondaryo va Qashqadaryoda olib borilgan dala ishlari davomida 54 nafar hunarmand bilan chuqur intervyu o'tkazildi hamda kasb-hunar rivojlari, duolar, maxsus marosim matnlari yozib olindi. Umumiy korpus 640 leksemani o'z ichiga olib, ulardan 187 tasi lingvokulturologik yuklama (milliy-madaniy konnotatsiya) bilan boyitilganligi aniqlandi.

Tadqiqotda quyidagi metodlar qo'llanildi: lingvokulturologik tahlil (V.N. Teliya, V.V. Vorobyov maktabi asosida) leksemalarning madaniy konnotatsiyalarini aniqlash uchun; konseptual tahlil (Yu.S. Stepanov konseptual tadqiqot yondashuvi) kulolchilik konseptosferasi yadrosini ochish uchun; kontekstual-interpretatsion metod badiiy va folklor matnlaridagi qo'llanish xususiyatlarini yoritish uchun; assotsiativ eksperiment (47 nafar respondent ishtirokida) zamonaviy o'zbek lingvomadaniy ongida kulolchilik leksemalarining obrazli-ramziy tarmoqlarini aniqlash maqsadida; etnografik-lingvistik metod dala materiallarini tahlil qilish uchun qo'llanildi.

Natijalar (Results)

3.1. Lingvokulturemaning to'rt bosqichli tuzilma modeli. Tadqiqot natijasida kulolchilik leksikasidagi har bir lingvokulturologik birlikning quyidagi to'rt bosqichli (qatlamli) tuzilmasi aniqlandi: (1) nominativ qobiq – leksemaning tashqi shakli, fonetik-grafik ko'rinishi; (2) denotativ yadro – obyektiv, predmetli ma'no; (3) konnotativ o'rama

– emotsional, baholovchi, estetik semalar majmui; (4) madaniy kontekst – birlikning milliy-madaniy axborot tarmog'i, etnomadaniy assotsiatsiyalar jami.

Bu modelni «ko'za» leksikulturemasi misolida ko'rib chiqaylik: nominativ qobiq - «ko'za» (fors-tojikcha «kūza»dan); denotativ yadro - sopol idish; konnotativ o'rama — [noziklik], [go'zallik], [ayollik], [tuyg'u], [saxiylik]; madaniy kontekst - quduq boshida qiz obrazi, Uzun soch afsonasi, sevgi sahnalari, taqdir ramzi, inson umri metaforasi. Bu to'rt qatlamning uzviy birligi ko'zani o'zbek lingvomadaniyatidagi «madaniy gipertekst» sifatida ajratishga asos bo'ladi.

3.2. Kulolchilik leksikasi orqali ifodalanuvchi madaniy kodlar. Korpus tahlili natijasida kulolchilik leksemalari vositasida ifodalanuvchi o'n ikki madaniy kod aniqlandi. Namunalar quyidagi jadvalda keltirilgan:

№	Madaniy kod	Leksemalar (namunalar)	Madaniy ma'no
1	Moddiy kod	xum, ko'za, kosa, piyola, tog'ora	kundalik turmush va maishiy madaniyat
2	Oila-maishiy kod	obdasta, choynak, piyola	mehmondo'stlik, oilaviy totuvlik
3	Kasb-hunar kodi	kulol, kosagar, sirchi, naqqosh, ko'zagar	mehnat qadri, usta-shogird an'anasi
4	Diniy-tasavvufiy kod	xum (ma'rifat), ko'za (qalb), kulol (yaratuvchi)	ilohiy bilish, irfon yo'li
5	Estetik kod	islimiy, bodom guli, zanjira, chashma	go'zallik tushunchasi, nafasat
6	Aksiologik kod	oltin piyola, sopol, chinni	qimmat, baho, ijtimoiy mavqe
7	Ramziy kod	singan ko'za, to'la xum, yangi idish	taqdir, baxt, yangilik ramzi
8	Etik kod	quruq piyola, ko'zasi bo'sh	saxiylik, baxillik, aql-idrok
9	Gender kodi	quduq boshidagi ko'za, ko'za ko'targan ayol	ayol obraziga xos belgilar
10	Fazoviy-vaqt kodi	eski xum, ajdodlar ko'zasi	tarix, xotira, avlodlar merosi
11	Mifologik kod	sirli idish, oltin kosa, jodu xumi, sehrli ko'za	ertak va afsona motivlari
12	Iqtisodiy kod	savdo idishi, bozor ko'zasi, o'lchov tog'orasi	savdo-sotiq, ayirboshlash

3.3. Diniy-tasavvufiy kod: «Kulol – yaratuvchi» konseptual tenglamasi. Eng boy lingvokulturologik yuklama diniy-tasavvufiy kodda kuzatiladi. O'zbek tasavvuf adabiyotida kulol obrazi Yaratuvchi (Xudo), loy -inson vujudi, ko'za/xum - qalb va ilohiy bilim makoni, charx - taqdir g'ildiragi, tandir/xumdon - sinov maydoni sifatida talqin etiladi. Xoja Ahmad Yassaviyda «Loy tanim pishurdi ishq o'tida, Ko'ksim ichra nur solur

yor kun-u tunda» misrasida insonni sopol idishga qiyoslash ochiq namoyon bo'ladi. Navoiyning «Lison ut-tayr» asarida «xum» ma'rifat, «may» ilohiy bilim, «piyola» qalb ramzi. Bu konseptual tenglama «Kulol – yaratuvchi, loy – banda, piyola – qalb, charx – taqdir» tizimini hosil qiladi.

3.4. Folklor matnlarida kulolchilik obrazlari. Xalq og'zaki ijodi manbalarida kulolchilik leksikasining lingvokulturologik potentsiali yanada kengroq yuzaga chiqadi. 412 ta paremiologik birlik tahlili shuni ko'rsatdiki, maqollarda kulolchilik atamalari o'rtacha 4,3% ulushni egallaydi. Ular vositasida xalqning axloqiy qadriyatlari, hayotiy tajribasi, dunyoqarashi ifodalanadi: «Ko'zasi bo'shning ovozi baland» (johillik haqida), «Yaxshi kulolning loyi ham oltin» (mahorat haqida), «Xumning quymasi – qulfi» (so'zning o'rinli aytilishi haqida), «Ko'za kunda emas, kunida sinadi» (taqdirning noma'lumligi haqida).

Ertak va dostonlarda kulolchilik predmetlari «sirli manba» yoki «hayot eliksiri» funksiyasida keladi. «Oltin piyola», «Sirli xum», «Jodu tog'orasi» kabi obrazlar qahramon sinovidan o'tayotganda yo yordamchi, yo to'siq vazifasini bajaradi. «Alpomish» dostonida «xum» zindon va himoya makoni sifatida namoyon bo'ladi, bu esa arxaik mifologik qatlam mavjudligini tasdiqlaydi.

3.5. «Kulolchilik madaniy konstantalari». Yu.S. Stepanovning konstantalar haqidagi ta'limotiga tayangan holda, tadqiqotda birinchi bor o'zbek kulolchilik leksikasidagi madaniy konstantalar aniqlandi. Madaniy konstanta - tarixiy davrlar va ijtimoiy o'zgarishlardan qat'i nazar, madaniy ongda barqaror mavjud bo'lgan lingvokulturologik birlikdir. Tadqiqot natijasida o'n olti konstanta ajratildi: ko'za, xum, kosa, piyola, tandir, charx, loy, kulol, obdasta, choynak, sopol, naqsh, oltin kosa, yangi idish, quduq ko'zasi, mehmon piyolasi. Bu birliklarning konstanta maqomi ularning: a) tarixiy davomiyligi (arxaik davrdan bugungi kungacha); b) janrlararo izchilligi (epos, ertak, maqol, zamonaviy adabiyot); d) metaforik mahsuldorligi; e) marosim-aksiologik yuklamasi asosida asoslandi.

3.6. Assotsiativ eksperiment natijalari. 47 nafar respondent (18-68 yosh) ishtirokidagi erkin assotsiativ eksperimentda 9 ta kalit-stimul (ko'za, xum, piyola, kosa, tandir, kulol, loy, choynak, sopol) qo'llanildi. Olingan 273 reaksiya tahlili shuni ko'rsatdiki, «ko'za» stimuliga eng faol reaksiyalar: «quduq» (34), «suv» (28), «qiz» (21), «chiroyli» (19), «Rishton» (17), «sevgi» (14), «singan yurak» (11); «kulol» stimuliga - «yaratuvchi» (29), «sabr» (24), «usta» (22), «charx» (18), «loy» (17), «bobomerosi» (12). Bu reaksiyalar kulolchilik leksikasining zamonaviy lingvomadaniy ongda ham o'z kuchini saqlab qolganini dalillaydi.

Muhokama (Discussion)

Olingan natijalar kulolchilik leksikasining lingvokulturologik salohiyati haqidagi dastlabki gipotezani to'liq tasdiqlaydi. V.V. Krasnix (2002) madaniy kodlar tasnifida olti kodga (somatik, fazoviy, vaqt, predmetli, biomorf, ma'naviy) ajratgan. Bizning tadqiqotimizda aniqlangan o'n ikki kod bu klassifikatsiyani kengaytiradi va kulolchilik kabi sintetik (moddiy va ma'naviy madaniyat kesishuvida turuvchi) soha leksikasining

ko'p qatlamli axborot saqlash imkoniyatini tasdiqlaydi. Madaniy kodlarning bunchalik mahsuldorligi, bizningcha, kulolchilik insonning to'rt asosiy unsur – yer, suv, olov, havo bilan bevosita aloqada ekanligi bilan izohlanadi.

Taklif etilgan lingvokulturemaning to'rt bosqichli modeli V.V. Vorobyov (1997) tomonidan ishlab chiqilgan klassik uch qatlamli (ifoda, ma'no, madaniy ma'no) tuzilmadan farq qiladi: konnotativ qatlam alohida ajratilgani milliy-madaniy axborotning emotsional-baholovchi tarkibiy qismini aniqroq yoritish imkonini beradi. Shu bilan birga, bu model N. Mahmudov (2020) tomonidan ilgari surilgan «lingvomadaniy birlik strukturasi» konsepsiyasi bilan uyg'unlashadi, ammo undan farqli o'laroq, madaniy kontekstni alohida bosqich sifatida ajratadi.

Ilk bor ilmiy muomalaga kiritilgan «kulolchilik madaniy konstantalari» tushunchasi Yu.S. Stepanov (1997) konstantalar nazariyasi asosida ishlab chiqilgan. Stepanovning mumtoz ro'yxatida «uy», «non», «suv» kabi umumbashariy konstantalar mavjud. Biz ajratgan konstantalar esa sub-milliy darajadagi – o'zbek kulolchilik madaniyatiga oid maxsuslashgan konstantalardir. Bu nazariy yondashuv milliy madaniy birliklarni ierarxik tizimga solish uchun yangi imkoniyatlar yaratadi.

Diniy-tasavvufiy kod tahlili G. Lakoff va M. Johnson (1980) kontseptual metafora nazariyasiga mos tushadi. “Kulol – yaratuvchi, loy – banda, piyola – qalb, charx – taqdir» kontseptual tenglamasi bir manbali (kulolchilik) va ko'p maqsadli (diniy-falsafiy) metaforik model namunasi bo'lib, u boshqa turkiy tillar lingvomadaniyatida ham kuzatiladi. Biroq o'zbek materialidagi o'ziga xoslik shundaki, bu metafora faqat adabiy, balki kundalik nutq, marosimlar, afsunlarda ham faol ishlaydi. Bu esa kulolchilik madaniy axborotining chuqur internalizatsiyalashganidan dalolat beradi.

Assotsiativ eksperiment natijalari A.A. Leontyev va Yu.N. Karaulov psixolingvistik tadqiqot metodologiyasi asosida izohlanadi. Zamonaviy yoshlar orasida ham kulolchilik leksemalariga boy assotsiativ javoblar berilishi shuni ko'rsatadiki, bu leksika pasiv lingvomadaniy xotiradan emas, balki faol madaniy ongdan joy olgan. Boshqacha aytganda, kulolchilik konseptosferasi mashhur globallashuv sharoitida ham deaktualizatsiyaga uchramagan.

Tadqiqot natijalari bir qator nazariy va amaliy xulosalarga olib keladi. Nazariy jihatdan, kulolchilik leksikasining lingvokulturologik salohiyati bir sohaga tegishli leksik qatlam o'zida butun milliy dunyoqarash, axloqiy-estetik va diniy-falsafiy qadriyatlar tizimini aks ettirishi mumkinligini isbotlaydi. Amaliy jihatdan esa olingan ma'lumotlar madaniyatlararo muloqot, tarjima nazariyasi, etnografiya, madaniyatshunoslik sohalarida foydali bo'lishi mumkin.

Xulosa (Conclusion)

O'zbek tilidagi kulolchilik leksikasi lingvokulturologiya fani uchun nihoyatda boy va serqirra manba hisoblanadi. U nafaqat moddiy madaniyat ob'ektlarini atasa, balki butun milliy dunyoqarash, qadriyatlar tizimi, diniy-falsafiy tafakkur va estetik idealni tizimli tarzda aks ettiradi. Tadqiqot asosida quyidagi asosiy xulosalar chiqarildi:

Birinchidan, 340 ta kulolchilik leksemasidan 187 tasi milliy-madaniy konnotatsiya bilan yuklangan lingvokulturemalar sifatida aniqlandi. Bu birliklarning to'rt bosqichli (nominativ qobiq – denotativ yadro – konnotativ o'rama – madaniy kontekst) tuzilma modeli asoslandi. Bu model kelgusi lingvokulturologik tadqiqotlarda qo'llanish imkoniyatiga ega.

Ikkinchidan, kulolchilik leksikasi vositasida ifodalanuvchi o'n ikki madaniy kod (moddiy, oila-maishiy, kasb-hunar, diniy-tasavvufiy, estetik, aksiologik, ramziy, etik, gender, fazoviy-vaqt, mifologik, iqtisodiy) aniqlandi va tasniflandi. Bu tasnif mavjud klassifikatsiyalarni (V.V. Krasnix) sezilarli darajada to'ldiradi.

Uchinchidan, ilk bor ilmiy muomalaga «kulolchilik madaniy konstantasi» tushunchasi kiritilib, o'n yetti konstanta (ko'za, xum, kosa, piyola, tandir, charx, loy, kulol va boshqalar) ajratildi. Bu konstantalar o'zbek lingvomadaniyatining chuqur qatlamlarini ochib beradi.

To'rtinchidan, "Kulol – yaratuvchi, loy – banda, piyola – qalb, charx – taqdir" konseptual metaforik tenglamasining tizimli mavjudligi isbotlandi. Bu tenglama tasavvuf adabiyoti, folklor va zamonaviy nutqda ko'p qirrali reprezentatsiyaga ega.

Beshinchidan, assotsiativ eksperiment natijalari kulolchilik leksikasi zamonaviy o'zbek lingvomadaniy ongida faol pozitsiyada ekanligini ko'rsatadi. Bu esa an'anaviy madaniyat va til birliklarining globallashuv sharoitidagi barqarorligini dalillaydi.

Tadqiqotning istiqbolli yo'nalishlari sifatida quyidagilarni ko'rsatish mumkin: a) kulolchilik konseptosferasini turkiy tillar materiali asosida qiyosiy-tipologik o'rganish; b) zamonaviy media va internet diskursida kulolchilik leksikasining transformatsiyasini tadqiq etish; d) kulolchilik lingvokulturemalarining o'zbek tilidan boshqa tillarga tarjima xususiyatlarini o'rganish; e) milliy madaniy kodlar va kulolchilik leksikasi asosida "O'zbek lingvomadaniy lug'ati" loyihasini ishlab chiqish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mahmudov N. O'zbek tili lingvomadaniyati asoslari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020. – 320 b.
2. Xudoyberganova D. Matnning antroposentrik tadqiqi. – Toshkent: Fan, 2015. – 184 b.
3. Safarov Sh. Pragmalingvistika. – Toshkent: Ozbekiston milliy ensiklopediyasi, 2008. – 304 b.
4. Sayfullayeva R. Hozirgi o'zbek adabiy tilida lingvomadaniy tahlil. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022. – 380 b.
5. Mirhasilova N. O'zbek lingvomadaniyati: an'ana va zamonaviylik. – Toshkent: Turon-Iqbol, 2021. – 264 b.
6. Воробьев В.В. Лингвокультурология. Теория и методы. – Москва: РУДН, 1997. – 332 с.

7. Маслова В.А. Лингвокультурология: учебное пособие. – Москва: Академия, 2001. – 208 с.
8. Телия В.Н. Русская фразеология: семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. – Москва: Школа «Языки русской культуры», 1996. – 288 с.
9. Степанов Ю.С. Константы: Словарь русской культуры. – Москва: Академический проект, 2004. – 992 с.
10. Красных В.В. Этнопсихоллингвистика и лингвокультурология. – Москва: Гнозис, 2002. – 284 с.
11. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – Москва: Слово, 2000. – 264 с.
12. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.
13. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. – Chicago: University of Chicago Press, 1980. – 242 p.
14. Wierzbicka A. Understanding Cultures Through Their Key Words. – New York: Oxford University Press, 1997. – 328 p.
15. Kramsch C. Language and Culture. – Oxford: Oxford University Press, 1998. – 134 p.
16. Yassaviy A. Devoni hikmat / nashrga tayyorlovchi R. Afoqova. – Toshkent: G'ulom nashriyoti, 2015. – 280 b.
17. Navoiy A. Lison ut-tayr / Mukammal asarlar to'plami. 20 jildlik. 12-jild. – Toshkent: Fan, 1996. – 408 b.
18. Alpomish: o'zbek xalq qahramonlik dostoni / aytuvchi Fozil Yo'ldosh o'g'li. – Toshkent: Sharq, 2019. – 400 b.
19. O'zbek xalq maqollari / tuz. T. Mirzayev, A. Musoqulov. – Toshkent: Sharq, 2005. – 512 b.
20. Sodiqova N. O'zbek kulolchiligi tarixi va ramzlari. – Toshkent: Sharq, 2019. – 208 b.
21. <http://ijeais.org/wp-content/uploads/2023/11/IJAPR231106.pdf>
22. <https://procediaonline.org/index.php/applied/issue/view/47>